

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: BREV TIL: Ørsted, Hans Christian FRA: Heiberg, Johan Ludvig (1829-04-24)

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "BREV TIL: Ørsted, Hans Christian FRA: Heiberg, Johan Ludvig (1829-04-24)", i *Breve fra og til Hans Christian Ørsted*, Th. Linds, s. 422. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002053861-X00-shoot-L002053861X000102.pdf> (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Breve fra og til Hans Christian Ørsted

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 24de April 1829.

Gode Hr. Etatsraad!

Jeg maatte have glemt, hvor meget jeg skylder Dem, hvis ikke Deres venlige Brev fra igaar havde tiltalt baade mins. 423Forstand og mit Hjerte. Af Deres Mund har jeg modtaget saa mangt et nyttigt Vink, saa mangan gavnlige Advarsel, at jeg stedse er og vil være beredvillig til at høre og overveie Deres Meninger fremfor nogen Andens. Det har længe været mit Øuske at fremsætte mine philosophise Anskuelser saaledes at vore første Videnskabsmænd, og især De, Hr Etatsraad, indrømmede mig det Grundede deri; men deels stræber jeg selv endnu bestandig efter en mere omfattende Erkjendelse, inden jeg tør vove derpaa; deels er det jo, trods min fasteste Overbeviisning, dog altid en Mulighed, at jeg tager fejl, men denne Mulighed hverken kan eller bør afholde mig, thi det er mere ærefuldt at tabe i en saadan Strid, end slet ikke at indlade sig paa den. Jeg har nøie overveiet Deres Bemærkninger, og beder Dem nu kun om at betragte de følgende Linier skrevne ikke blot i den Hensigt at redde min Recension, men ogsaa til det personlige Formaal, at retfærdiggjøre mine Meninger for Deres Øine. Allerede iforveien maa jeg — med langt mere Grund end De — bede Dem om at undskylde det Usammenhængende i Fremstillingen, og det Overilede i Udtrykket, som sagtens vil indløbe mod min Villie.

Den første Indvending er angaaende Atheismen. Foreløbig bemærker jeg, at med Hensyn paa Recensionen kunde jeg forbigaae denne, eftersom det tilsigtede Sted er blevet udslettet. Men til min private Retfærdiggjørelse tillader jeg mig at anføre Følgende: De medgiver, at den som antager en Gud, der ikke kan erkjendes, er lige saa fuldt Atheist, som den der reent ud nægter ham. Rolf Krage er netop i dette Tilfælde. Vel antager han en Gud, som har frembragt Alt, og som skal leve og regiere, naar Alt er forgaaet; men dette Udsagn om Gud er endnu langt fra hans Erkjendelse. Det gaaer dermed ligesom med de gjængse Udtryk om Guds Almagt. Viisdom ogs. 424Godhed. Alle disse Benævnelser kunne indeholde Erkjendelser, men de kunne ogsaa være uden den. Al Erkjendelse beroer paa en fortsat Deduction; Guds Aabenbaring i Historien og i Naturen kan altsaa ikke erkjendes uden ued en fortsat Traad, som leder fra disse Phænomener til Væsenet; men huo seer ikke, at de Fleste, som omtale Gud som Ophav og Styret af Alt, gjøre el Spring, huor just Sammenhængen var nødvendig? Derfor have ogsaa disse og lignende Udtryk tabt næsten al Credit, thi det er saa let at gjøre dem til blotte Phraser, og mere ere de uistnok ikke i de Flestes Mund. Den gjængse Anskuelse falder derfor meget sammen med den physico-theologiske, der søger Guds Erkjendelse umiddelbart i Naturen, og et Analogon dertil findes vel ogsaa i Historien. Men da baade Naturen og Historien ere ufuldkomne, for saa vidt som de kun paa en ufuldkommen Maade udtrykke Ideen, saa har man jo ogsaa for længe siden bemærket den physico-theologiske Anskuelser Vilkaarlighed, thi ved at betragte Naturen, (og ligesaa Historien) kan man ligesaa umiddelbart komme til det modsatte Resultat: at Gud hverken er almægtig eller viis eller god, og, da dette er en Uting, at han slet ikke eksisterer. At slutte sig til Guds Existens derfra, at Fuglene bygge Rede, at Dyrene samle Vinterforraad, o. s. v. er aldeles ingen Slutning, og følgelig ingen Erkjendelse. At slutte sig dertil fra Naturens Skønhed (saaledes som Rolf Krage) giver strax en fastere Overbeviisning, men er ligesaa lidt en Slutning, følgelig ligesaa lidt Erkjendelse; del er Tro, men denne Tro er dog langt fra at svare til Troens Begreb, der nødvendig forudsætter en positiv Religion. Hvo som hverken har positiv Religion eller Philosophie, har heller ingen sand Overbeviisning om Gud. Derfor troer jeg gjerne, at de fleste dannede Mennesker i vore Tider ere Atheister, og jeg selv vilde være det, hvis ikke min Philosophie reddede migs. 425derfra. Den videnskabelige Betragtning af Naturen og Historien gaaer jo ud paa at finde den i begge aabenbarede Fornuft eller rettere sagt Aand, og denne Fremgangsmaade er den eneste videnskabelige Vei til Guds Erkjendelse. Enhver sand Videnskabsmand arbejder derfor til dette Maal. Dersom Rolf Krage havde sluttet fra Naturens Skønhed, Kjærligheden osv. umiddelbart til Alfader, saa vilde jeg ikke kalde ham Atheist; men da han kun slutter derfra til de enkelte tilsvarende Guder, paa hvilke det dog er aabenbart, at han ikke troer, saa er hans Slutning fra det Hele til Alfader ikke mere værd end hine partielle Slutninger, og nedværdiges til en tom Phrase. Atheismen bør efter min Mening ikke defineres som Benægtelsen af Guds Existens, men som Benægtelsen af Guds Erkjendelse, være sig i Tro eller Viden. Forresten maa jeg af al Magt opponere mod en Sammenstilling mellem dette System og det nu gjængse Bigotterie. Da jeg fordrer Guds Erkjendelse, og Troens egen Erkjendelse, saa er begge himmelvidt forskjellige.

Deres anden Indvending angaaer Philanthropismen. Hvis Udtrykket er urigtigt valgt, saa bør det ombyttes med et andet. Men i Henseende til Deres tre Grunde, maa jeg bemærke:

ad 1) Det har ikke været min Mening at bruge Ordet i haanlig Betydning; jeg har tvertimod brugt det for at betegne et Factum, nemlig Henførelsen af alle aandelige Evner til det gode Hjerte. Hvis der er nogen Haan i min Fremstilling, saa gaaer den mere ud over Oehenschläger, der, efter at have staaet paa et høiere Standpunkt, vender tilbage til et lavere.

ad 2) At henføre Skribenter til Partier, de ikke vedkjende sig, kan vel ikke dadles, saafremt det skeer med Grund. Derved gjør man Skribenten opmærksom paa hans Mangel af Conseqvens og paa den Strid, der føres mellem hans Erkjendelse og hans Følelse.

II.

7

s. 426ad 3) Denne Grund synes mig at være en *petitio principii*. At Oehlenschläger tilforn har hørt til et andet Partie, og nu er gaaet tilbage til dette, uden at lade sin forrige Anskuelse modificere den nyere, er jo netop, hvad jeg har villet bevise.

Den trebie Indvending gaaer ud paa, at jeg har villet construere Digterens Genie. Dette tillader man sig dog ikke alene ved Stymperne, som De siger, men netop ved de meest udmærkede Genier, naar de enten høre til de Afdøde, eller have endt deres hele aandelige Udvikling. Det vilde f. Ex. ikke være stødende at gjøre det ved Göthe; thi man kan antage, at han har gjennemgaaet sin Bane. Hos alle de Digttere, som endnu befinde sig i Udvikling, vilde det være misligt, men ikke hos bent, hvis Udvikling er færdig. Oehlenschlägers Genie har allerede i mange Aar, mildelst talt, været stillestaaende; han har i ingen Henseende udvidet sin Anskuelse eller optaget noget Nyt i sin Poesie. Selv den største Digter, som Göthe, har, naar hans Jdeegang har fuldendt sit Kredsløb, een Ting tilfældes med Stymperne, nemlig at være uden Stræben, Overalt hvor denne mangler, der troer jeg at Geniet kan underkastes en Construction.

Med denne korte Besvarelse af Deres tre Indvendinger beder jeg Dem tage tiltakke, og ikke see andet deri, end min Lyst til at retfærdiggjøre mig for en Mand, hvis Agtelse jeg sætter faa udmærket Priis paa. Jeg tvivler forresten ikke paa, at vi Alle ville blive enige om Afhandlingen, selv uden at tage nogen femte Mand paa Raad. De vanskeligste Puncter have vi tildeels overstaaet, og i hvad der endnu er tilbage er jeg særdeles villig til enhver Modification, som maatte være ønskelig.

Deres gode og velmeente Advarsel om ikke at offre for meget til Tidsalderens Eensidighed, skal jeg lægge paa Hjerte.s. 427Men Tingen er, at jeg anseer det System, jeg nu engang er kommen ind i, for at være langt mindre eensidigt end noget foregaaende, ja endog at være characteriseret derved, at det gaaer ud paa at vedligeholde og erkjende alt, hvad der har nogensomhelst Realitet. Dog herom en anden Gang.

Med megen Taknemmelighed for Deres Bemærkninger forbliver jeg Deres

stedse hengivne og forbundne

I. L. Heiberg.